

FÓRUM ARCHIVÁROV

Roč. X č. 7 - 8

September - október 1999-

Rozhovor z PhDr. Jánom Dubovským, riaditeľom Štátneho okresného archívu v Pezinku

Vážený pán doktor,

1/ 1. novembra 1999 bude 40 rokov, čo zastávate funkciu riaditeľa Štátneho okresného archívu v Pezinku. Aj keď my, archivári sme zvyknutí vnímať čas odlišne od iných odborov, aj z nášho pohľadu je 40 rokov doba, ktorá vzbudzuje rešpekt. Nazdávam sa, že zastávať 40 rokov funkciu riaditeľa archívu je minimálne stredoeurópskym rekordom. Určite to súvisí s Vašimi osobnými vlastnosťami. Vaša odbornosť, pracovitosť ale aj zmysel pre kompromis sú všeobecne známe. Ktoré vlastnosti považujete za najdôležitejšie pre riaditeľa archívu a čo si myslíte, ktoré sú najdôležitejšie kritériá na zastávanie takejto funkcie?

Nuž, je to tak. V službách tzv. okresného archívnictva som už 40 rokov. Je to veľa? Asi. Hlavne, ak si uvedomíme, že to nie je žiadne vysnívané či lukratívne miesto. Zostať 40 rokov v Štátnom okresnom archíve v Pezinku /v Bratislave - vidieck/ môže byť chápané aj tak, že som „na viac nemal“. Za éry komunistov som „vyššie“ nechcel, prípadne nemohol. Po roku 1989 som do politiky a na iné posty ist' nechcel... Dožil som sa 40 rokov práce na jednom poste a v jednej funkcii - riaditeľa archívu. Po 20 rokoch sídla Štátneho okresného archívu v Pezinku zasadol som „oficiálne“ do „kresla“ riaditeľa tohože archívu v Modre - presne 1. novembra 1979 s úmyslom a chuťou prežiť tu ďalších plných

20 rokov. A to sa mi splnilo 1. januára 2000 - ak dožijem - odchádzam do dôchodku.. Čo považujem za kľúčové či najdôležitejšie vlastnosti riaditeľa archívu? To čo uvádzate aj Vy, pani doktorka V. Nováková: Odbornosť, pracovitosť a zmysel pre toleranciu, kompromis /dohodu na základe vzájomných ústupkov/. Pridal by som osobnú morálnu zrelosť, schopnosť komunikovať s pracovníkmi i bádateľmi, ochotu pomôcť, hlavne však autoritu. To je to hlavné, tvorené prvými vlastnosťami riaditeľa - riaditeľky.

2/ Do archívu ste nastúpili po krátkom pedagogickom účinkovaní. Ako ste sa stali archívárom a aké spomienky máte na svoje profesionálne začiatky?

Maturoval som v roku 1953. Chcel som študovať na univerzite latinčinu a francúzštinu /prípadne španielčinu/. V dôsledku školskej reformy v roku 1953 maturovala aj moja sestra. Aj ona chcela na univerzitu - študovať fyziku a chémiu. Rodičia po mene peňazí sa toho báli. A tak som nechal študovať sestru Máriu a ja som šiel učiť na Osemročnú strednú školu v Sereďi /1953 - 1954/ matematiku a fyziku. Študovať tieto predmety som sa vlastne prihlásil ako maturant 1953. Jeden z mojich profesorov na Gymnáziu v Trnave ma rázne presvedčil, že pokoj od režimu

budem mať len ako profesor matematiky a fyziky. Poslúchol som ho, lebo posledné tri roky stredoškolského štúdia som absolvoval na troch školách: v Galante, Senici a Trnave. A tak som absolvoval na Univerzite diaľkove aj ročník matematiky a fyziky.

V rokoch 1954 - 1956 som študoval na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave. Ani tam som nedokončil... V rokoch 1956 - 1960 som na Filozofickej fakulte UK v Bratislave absolvoval s vyznamenaním odbor klasická filológia /latinčina/ - história. Nemal som kde učiť a tak som „šiel za archívára“ - do Okresného archívu v Pezinku /býval som vedľa v Šenkviaciach /- na radu môjho „spolurodáka“ z Dechtíc, dnešného univerzitného profesora v Trnave, Jozefa Šimončiča. Nerozumel som archívnej práci „ani za mak“. Poslali ma na zácvik do Mestského archívu v Trnave k J. Šimončičovi. Doma som smútil a chcel som odísť z archívu. Po dvoch týždňoch sťaže v Trnave som sa vzb chopil a začal som tam, kde skončil pre chorobu a vek môj predchodca, JUDr. Alexander Horváth. Začal som byť archívárom, tým posledným.

3/ Už v šesťdesiatych rokoch ste patrili medzi archívárov, ktorí ovplyvnili odbornú prácu v archívoch. Vydali ste sám, alebo ste spolupracovali pri vydávaní

metodických usmernení. Ste spokojný s archívnymi pomôckami, ktoré boli vypracované za uplynulé roky?

Myslím, že v roku 1961 bola konferencia okresných archívárov v Pezinku na Stupách. Dostal som úlohu od referentov Slovenskej archívnej správy J. Mazúra a J. Pichňu/ spracovať formou prednášky vývoj inštitúcie okresných úradov /1923 - 1945/ a systém spracovania ich archívnych fondov. Vzpieral som sa, ale dostal som to ako príkaz. A dal som sa do štúdia. Tému som zvládol a vypracoval, i predniesol prednášku, tuším, asi na 50 stranách. Bola vraj dobrá. To mi dalo chuť do archívnej práce. A tak som sa dal postupne do vyhotovenia smerníc o spracúvaní archívnych fondov, obvodných či obecných notárskych úradov, daňových úradov i daňových správ atď... Mnohé smernice som lektoroval, upravoval...

Keby sme vtedy boli mali dnešné skúsenosti, azda by boli archívne pomôcky, vypracované dosiaľ, lepšie, obsažnejšie... No na základe štúdia aj vo Vatikánskom archíve si myslím, že naše archívne pomôcky - súpisy, inventáre, katalógy sú dobré, porovnateľné aj s tými v zahraničí. Aj tam, ako u nás, sú pomôcky len evidenčné, ale aj také inventáre, ktoré sa bližia ku katalógom. Čo hovorím o kvalite našich archívnych pomôcok, nemôžem

povedať o ich množstve a regionálnej úplnosti. Stále chýbajú pomôcky k archívnym fondom, ktoré už dávno mali byť spracované...

Mnohé, pre mnohé archívne fondy skončili v zbere pred rokom 1954, ale aj po ňom. Tu by si bolo treba „spytovať svedomie“.

4/ Pred Vašimi očami, obrazne povedané, sa vyvíjali nielen štátne oblastné, ale najmä štátne okresné archívy. Aký je Váš názor na ich súčasný odborný stav? Čo by malo byť prvoradé v ich práci?

Nemám dostatočné údaje k posúdeniu odborného stavu v štátnych okresných archívoch na Slovensku. To vedia bližšie na Odbore archívnictva a spisovnej služby Ministerstva vnútra SR. Zdá sa mi, že v ŠOA je málo odborných archívárov, ak to chápeme ako archívárov s odborným vysokoškolským vzdelaním. Ešte horšie je to „s odbornými archívarmi“ v chápaní personálnych útvarov a organizačných odborov Okresných úradov. Je málo archívárov, ktorí považujú svoj post za profesiu /povolanie/. Je to otázka postavenia ŠOKA v štruktúre OÚ, ale aj strata angažovania sa v odbore archívnictva. Možnosti sú, len málo je tých, čo prezentujú, že práca v ŠOKA je ich poslaním, povolaním...

5/ Ako riaditeľ okresného archívu ste nielen v období „socializmu“, ale aj po roku 1990 museli často uzavierať kompromisy nielen s okresnými predstaviteľmi, ale aj sám so sebou. Nezdá sa Vám, že iné začlenenie okresných archívov, by im zaručilo odbornejšiu správu? Myslíte si, že súčasné začlenenie okresných archívov je vyhovujúce?

Priznávam, že dlhé roky som považoval spojenie okresných archívov s okresnými národnými výbormi za dobré, vyhovujúce, i keď už v 60-tych rokoch boli okresné archívy len príveskom štátnej okresnej správy. Nebolo to pre všetkých vedúcich či riaditeľov okresných archívov vyhovujúce. „Kto však vedel“, získal aj v tom postavení dosť pre okresný archív. Ja som sa to „priučil na vzore“, ktorým mi bol prof. Jozef Šimončíč v Trnave. Boli aj ďalší, ktorí to s vedením ONV vedeli „hrať“.

Po revolučnom zvrate v roku 1989 sa situácia začala meniť. Padol akýsi nezmeniteľný socialistický model československého archívnictva a bolo si treba nájsť miesto v demokratizujúcej sa spoločnosti. Myslím si, že okresné archívy aj v tomto poslednom desaťročí utrpeli ďalšie zneuznania. Zmenil som názor a bol by som za to, aby aj ŠOKA

participovali na štátnej správe prípadne ako pobočky či pracoviská ŠOBA. Veď už dnes väčšina ŠOKA nie je ŠOKA, ale akési „ŠOBA“ - napr. ŠOKA Pezinok je pre regióny okresov Malacky, Pezinok, Senec...

Nie som členom komisie pre tvorbu nového archívneho zákona. Azda sa nájde riešenie pre primerané začlenenie ŠOKA do siete štátnych archívov.

6/ Vo svete už niekoľko rokov sa venuje ochrane archívnych dokumentov taká istá pozornosť ako sprístupňovaniu. Mali ste možnosť aj ako bádateľ študovať archívne dokumenty v našich archívoch. Myslíte si že fyzický stav archívnych dokumentov na Slovensku je uspokojujúci?

Fyzický stav archívnych dokumentov na Slovensku si určite zaslúži väčšiu pozornosť. Ešte sú niekde archívne sklady v priestoroch, kde je vlhko, kde sú plesne, prach a pod. To je umením získania suchých a čistých depotov. Mrzí ma aj nedostatok reštaurátorských kapacít pre ŠOKA. V minulosti sme viackrát nahlasovali, čo by potrebovalo reštaurátorský zásah. Veľa sa v tomto smere neurobilo. Myslím však, že bežné poskytovanie archívnych dokumentov k štúdiu z hľadiska fyzického stavu nezaostáva za archívmi v zahraničí. Úlohe

sa však treba viac venovať, aby sme „pamäť národa“ zachovali aj pre ďalšie tisícročie.

7/ Patríte medzi riaditeľov, ktorým sa podarilo vybudovať pre archív účelovú budovu. Ste medzi nimi tak trochu výnimkou, veď mnohým z nich sa vďaka ich straníckym kontaktom podarilo zrealizovať stavbu archívu, keďže bývalým funkcionárom archívne priestory, do ktorých sa dostali po „odložení z“ nevyhovovali. Ako ste začali stavať archív? Kto Vám bol pri jeho výstavbe najviac nápomocný?

Potreba spoločnej budovy Štátneho okresného archívu Bratislava - vidiek so sídlom v Modre javila sa naliehavo už v roku 1960 po reforme štátnej správy, lebo do ŠOKA Bratislava - vidiek sa včlenili 3 mestské archívy a 4 okresné archívy. Dlhá sa vec odkladala i keď som vždy našiel potrebné priestory pre uloženie archívnych fondov a často i registratúr organizácií. Mal som zásadu, že to, čo je v ŠOKA sa nestratí, i keď to bude potrebovať skartáciu, či tzv. vnútornú skartáciu. Preto sa mi podarilo zhromaždiť do 5 bežných kilometrov písomností - archívnych fondov a zbierok.

Impulzom k stavbe účelovej budovy ŠOKA bola stavba ŠOKA v Topoľčanoch.

Bola to tzv. podlimitná stavba, do 1,5 milióna Kčs, ktorú mohla povoliť aj rada ONV. Aj ja som v roku 1974 požiadal radu ONV Bratislava - vidiek o výstavbu takejto stavby ŠOKA. Rada ONV stavbu povolila 14. januára 1975 s nákladom 1.435 000.- Kčs. Stavebné práce trvali od decembra 1977 do októbra 1978.

Na citovanom zasadnutí rady ONV boli takmer všetci členovia proti výstavbe budovy ŠOKA. Dôvodili tým, že v pripravovanej novostavbe ONV bude v suteréne !! / dost' miesta pre kancelárie ŠOKA i pre sklad. A predsa! Vystúpil v rozprave podpredseda ONV pre kultúru Boris Bulla. Len nedávno predtým sme mu poskytli veľa údajov o volebných výsledkoch v okrese do roku 1971. Bol uveličený, čo všetko sa v archíve dá nájsť. Ten vystúpil v rozprave a oboznámil členov rady ONV, čo všetko je v ŠOKA Bratislava - vidiek a ako je potrebné tieto dokumenty zachovať pre budúce generácie. Navrhol schváliť účelovú stavbu ŠOKA. Hlasovalo sa: všetci členovia boli za postavenie budovy. Stavba sa realizovala a oficiálne som zasadol do novej riaditeľne 1. novembra 1979.

Stavba je viac než zopakovaním projektu topoľčianskeho ŠOKA - depo je o 6 m dlhšie, kancelárska časť je poschodová. Už vtedy do novostavby nevošiel všetok archívny materiál. Dodnes

máme depo v Pezinku i 2 depá v Modre. Projektová dokumentácia prístavby na 3,5 km spisov z roku 1987 sa nerealizovala - nemal ju kto !! postaviť a potom prišla novembrová revolúcia 1989 a nebolo ani financií (3 milióny)...

8/ Archivári na Slovensku Vás považujú za človeka, ktorý vždy podá pomocnú ruku tým ktorí to potrebujú. Túto Vašu vlastnosť zneužívame nielen my archivári, ale aj regionálni historici, múzejníci, ale aj obecní a mestskí funkcionári. Prezradte nám koľko hodín denne pracujete?

Za 40 rokov práce v ŠOKA som naozaj pomohol „hromade ľudí“ pri práci s archívnym materiálom. Stálo ma to veľa času, ale robil som to rád, zväčša bez nároku na honorár. Takúto pomoc som považoval za samozrejmu. Práve ona zaisťovala rešpekt voči ŠOKA a ochotu pomôcť aj zo strany mestských, okresných a vyšších orgánov...

Koľko hodín denne pracujem? Ťažko povedať, povedzme dnes 12 - 13 hodín. Funkcia riaditeľa ŠOKA žiada veľa času. Písaniu článkov, štúdií a kníh venujem hlavne večerné a nočné hodiny, soboty, nedele, dovolenky.

9/ Po revolúcii ste vo zvýšenej miere začali publikovať práce väčšieho rozsahu. Myslím

tým najmä samostatné knižné tituly. Do popredia sa dostali najmä Vaše historické práce. Samozrejme Váš archivársky pohľad je v nich vždy citlivý. Ostatná vaša kniha Akcia K dostala aj osobitné ocenenie. Mohli by ste nám o tom niečo prezradiť?

Po revolúcii 1989 začal som sa viac venovať slovenským cirkevným dejinám po roku 1948, ale nezabudol som ani na regionálne dejiny. Akosi ma nútilo venovať sa i národným dejinám, cirkevným dejinám v problematike celoslovenského významu. Tak som sa dal na spracovanie snahy československého komunistického režimu zbaviť sa rehoľníkov, rehoľníč či mužských a ženských reholí na Slovensku. V tejto problematike sa mi darí a uznanie som získal aj u pána kardinála J. CII. Korca za knihu Akcia Kláštory.

Kniha mala 500 rukopisných strán. Vydal ju Slovenský historický ústav Matice slovenskej v roku 1998 na 300 stranách. Predsedníctvo MS ju odmenilo plaketou Štefana Moyzeša. V knihe je použitých preveľa originálnych dokumentov, svedčiacich o tom, akými formami sa komunistickí mocipáni snažili zničiť mužské rehole v rokoch 1949 - 1952. V tomto roku knihu Akcia Kláštory ocenil aj Slovenský literárny fond premiou v odbore historických prác.

Popri cirkevných dejinách sa zaoberám i naďalej regionálnou históriou. Po roku 1989 vyšli mi knihy, ktoré som sám „robit“, alebo s inými:

Vištuk, Šenkvice (1994), Gabriel Kolinovič (1998), Peripetie slobody (pezinská čítanka) (1997), preklad z latinčiny: Popis slobodného kráľovského mesta Modry, vydaný v Žitave v Lužici 1719.

Pripravili sme do tlače Dejiny Modry na 950 stranách, kde mám do 200 strán textu cirkevných dejín Modry.

10/ Pre niektorých z nás nie je tajomstvom, že pracujete na pokračovaní knihy Akcia K. Kedy si ju budeme môcť prečítať? Aké ďalšie tituly plámujete v blízkej budúcnosti?

Je pravdou, že v tomto roku som napísal akýsi II. diel knihy Akcia Kláštory. Je to kniha o tom, ako sa komunistický režim od roku 1948 pokúšal zlikvidovať ženské rehole na Slovensku do roku 2000. Rukopis má asi 600 strán textu. Práve končím s jeho prípravou a odovzdám ho Slovenskému historickému ústavu MS na vydanie tlačou v roku 2000, keď bude 50 rokov od rozhodnutia režimu zničiť - zrušiť rehole v celej ČSSR, špeciálne na Slovensku.

Aké ďalšie tituly pripravujem? Už uvedené Dejiny Modry, Cirkevné dejiny do Dejín Dechtíc, „mojej rodnej“, dejiny Dolian, Vinosadov, Slovenského Grobu, Viničného. Druhé opravené a rozšírené vydanie Dejín Pezinka (v 2000). Veľmi rád by som urobil väčšiu knihu o prenasledovaní cirkvi na Slovensku komunistickým režimom v rokoch 1948 - 1989 vo forme štatistických tabuliek, k jednej tématike by mala byť 10 - 20 - stranová štúdia (napríklad údaje o vyučovaní náboženstva, počty pokrstených, sobášnených, cirkevne pochovaných, tituly tlači, počty kňazov, bohoslovcov a pod.).

Zrejme sa budem podieľať aj na vydaní prameňov k cirkevným dejinám Slovenska v rokoch 1948 - 1989.

Ak to raz bude možné, chcel by som spolupracovať pri vydaní tlačou výsledkov štúdia vo Vatikánskom archíve a v Archíve Kongregácie pre evanjelizáciu národov, v Ríme (inventár, katalóg, zbierka prameňov?).

Chut' tvoriť mám. Ale rád idem do dôchodku z vlastnej voľby a vôle. Viac smutný než spokojný, s obavami o veľa „archívnych daností.“

K nevednému jubileu - 40 rokom riaditeľskej práce Vám zo srdca gratulujem,

prajem Vám dobré zdravie a do ďalšej práce veľa úspechov, radostí, požehnaní. Zároveň Vám ďakujem v mene svojom a v

mene kolegov za pomoc, ktorú nám nezištne poskytujete.

Veronika Nováková

3. archívnych dní na Slovensku ...

V dňoch 26. - 28. októbra 1999 sa v Banskej Bystrici konali 3. archívne dni na Slovensku. V nasledujúcich číslach Fóra archívárov Vám priblížime jednotlivé

príspevky, ktoré odzneli na tomto podujatí. Príspevky budú uverejnené v poradí, v akom ich redakcia Fóra archívárov bude dostávať.

Hospodárska administratíva v Bratislave a jej písomnosti do zač. 20. storočia

Počiatky usporiadaného archívu v Bratislave sú úzko spojené s vytvorením mestskej samosprávy a siahajú do 13. storočia. Hlavné mesto SR má to šťastie, že jeho predstavenstvo sa o svoj archív väčšinou primerane zaujímalo a preto má v porovnaní s inými podobnými mestami nezvyčajne bohaté písomné pramene k svojim stredovekým a vôbec starším dejinám. Spisového a účtovného materiálu z 19. a začiatku 20. storočia sa však tieto tvrdenia týkajú len čiastočne. Dôsledkom nevykonávania priebežnej skartácie sa totiž

spisy v spisovni veľmi množili a zaberali veľa priestoru. Preto mestská rada prípisom č. 105/VIII/9254 z roku 1921 nariadila skartáciu všetkých písomností z rokov 1828 až 1904 vrátane. Vyradené boli tie, ktoré sa z tohto obdobia v spisovni nachádzali. Tak sa z rokov 1828 - 1904 zachovalo len niekoľko dôverných a prezidiálnych spisov, ktoré referenti neodovzdali do spisovne a niekoľko pomocných kníh, ktoré neskôr archív kúpil z antikvariátov a spisy, týkajúce sa niektorých špeciálnych záležitostí - napr. k výstavbe továrne na

dynamit, k mestskej elektrárni z 2. polovice 19. storočia a pod. Toto vyrad'ovanie zasiahlo aj účtovné doklady - účty, nie knihy.

Počiatky a vývoj hospodárskej administratívy v Bratislave

Hospodárske výsady, ktoré udelil mestským privilégium z roku 1291 Bratislave kráľ Ondrej III. a výsady z ďalších storočí, vychádzali z prirodzených predpokladov a zaist'ovali hospodársky rozvoj mesta. Postupne sa vytvárala zámožná vrstva mešťanov, ktorých majetok sa stal predmetom zdanenia. Vyberanie daní a dávok bolo v rukách mestskej správy. Okrem toho viedlo mesto správu vlastného majetku, ktorý tvorili úradné a iné budovy, vinohrady, poľia, pasienky. Mesto malo rozličné príjmy z rybolovu, poľovačiek, z prenájmu kameňolomu a pod. Bohaté príjmy malo z prenájmu nehnuteľností, z povoľovania rúbania v horách a poľovania, chytania rýb a pod.

Mestská rada mala okrem administratívy a hospodárskej správy v okruhu mesta na starosti aj správu poddanských obcí. Tieto osady už od 13. storočia tvorili súčasť mestského majetku a boli prameňom značných príjmov. V stredoveku to boli Sellendorf, ktorý neskôr zanikol bez stopy, Dvorník /Prača,

Vajnory, Szöllös/, Vrakuňa /Frattendorf, Verekyne/ a Blumenau /blízko dnešného Lamača/.

Správa mestskej správy a majetkov bola najprv v rukách sudcu, ktorý sa o ňu neskôr delil s mešťanostom. Mešťanosta mal na starosti aj evidenciu vyrubovania daní. Od začiatku 15. storočia bol poverený vedením mestského hospodárstva mestský komorník, v ktorých rukách sa sústredili všetky hospodárske záležitosti. Mestská komora, ktorej bol predstaveným, viedla podrobné záznamy o príjmoch a výdavkoch mesta, ktoré nám dnes poskytujú veľmi cenný materiál o hospodárskom vývoji Bratislavy /Zlomkovite od pol. 14. storočia, sústavne od roku 1434/. Od 15. storočia mala mestská komora svojho pisára. K významnejšej reorganizácii mestskej správy, ktorá zasiahla aj jej hospodársku oblasť, došlo v druhej polovici 18. storočia. Agendu mestskej správy vtedy rozčlenili. Závažnejší materiál rázu hospodárskeho, rozličné povolenia a návrhy pred prednesením v mestskej rade prerokovali jej komisie - konzulská alebo mešťanostova od roku 1768 a hospodárska, ustanovená od roku 1782 špeciálne pre hospodárske záležitosti. Takto to fungovalo až do roku 1886, kedy sa Bratislava stala municipálnym mestom. Postupne došlo k úpravám v rôznych oblastiach správy mesta

a aj inde. Zachytil ich mestský štatút z roku 1888.

Celá táto hospodárska a finančná agenda je zachytená v hospodárskych knihách, zachovaných zlomkovite už od polovice 14. storočia, sústavne od začiatku 15. storočia.

Najstaršie údaje prináša prvá hospodárska kniha. Je to najstaršia bratislavská mestská kniha, súčasne aj najstaršia mestská kniha, ktorá sa zachovala na území Slovenskej republiky a pravdepodobne jedna z najstarších mestských kníh v rámci celej Európy. Viedol je mestský notár od roku 1364. Obsahuje účtovné záznamy, predpisy pre remeselníkov, rozsudky mestského súdu, resp. richtára, zápisy najstaršieho spolku v Bratislave Bratstva Božieho tela, zoznam klenotov Bratislavskej kapituly, ktoré si uložila u mesta v obavách pred husitskými výpravami a pod.

Knihy mestskej komory z rokov 1434 až 1850 obsahujú podrobné záznamy príjmov /poplatky mešťanov/ a výdavkov mesta /na stavebné a iné, najmä remeselnícke práce, mzdy mestským robotníkom, žoldnierom, strážnikom, poslom, reprezentačné výdavky na pohostenie hostí a na hostiny pri rozličných príležitostiach/.

Tridsiatkové registre sa zachovali z rokov 1457, 1458 a 1459 a sú v nich

záznamy colníka - tridsiatkára o cte za všetok dovážaný i z mesta vyvážený tovar.

Daňové knihy z rokov 1438, 1452 - 53, 1542 - 1856 s prerušeniami sú mimoriadne rozmanité so záznamami o vyberaní rozličných druhov dani; do kníh o vyberaní dávok z vína z rokov 1614 - 1859 sa zapisovalo množstvo odovzdaného a zdaneného vína.

V knihách lesného hospodárstva z rokov 1766 - 1861 sú zápisy /zápisnice/ z porád mestskej komisie, poverenej správou lesného hospodárstva mesta i nariadenia a smernice, týkajúce sa lesov.

V knihách správy a hospodárenia s mestskými budovami, inými objektami a komunikáciami nájdeme účty za stavbu kasární z rokov 1759 - 1764, záznamy o správe pontónového mosta z rokov 1764 - 1812, záznamy o udržiavaní ciest a o poplatkoch za ich užívanie z rokov 1601 - 1862 a záznamy o iných mestských hospodárskych záležitostiach.

K ďalším knihám hospodárskeho zamerania, zaujímavých z hľadiska využitia, patria knihy činže a árendy z rokov 1735 - 1863 a knihy, do ktorých zaznamenávali vyúčtovania zo základín mesta a jednotlivcov.

Účtovné písomnosti mesta Bratislavy a pramenná hodnota komorných kníh

Účtovný materiál mesta Bratislavy, ktorý obsahuje knihy a účty, sa zachoval - až do odborného spracovania v 60. tých rokoch 20. storočia - z väčšej časti neusporiadaný a nesignovaný. V súčasnosti je usporiadaný do štyroch hlavných skupín. Prvú skupinu tvoria účtovné - komorné - knihy, v druhej skupine sú denníky mestskej komory /učtárne/, v tretej samostatne vedené príjmy a výdavky mestskej komory, kde je zaradený aj jeden zväzok inštrukcií pre mestských komorníkov z rokov 1756 - 1769, ktoré vydávala mestská učtárňa a komorné nariadenia z roku 1814. Vo štvrtjej skupine je všetok ostatný účtovný materiál. Prvú až tretiu skupinu tvoria staré, dávno vytvorené série účtovných kníh samostatného charakteru. Sú takmer kompletne, na seba nadväzujúce a neviažu sa k inému pomocnému účtovnému materiálu. Vo štvrtjej skupine v rámci ostatného účtovného materiálu sa vyskytujú rôzne druhy účtovných písomností - knihy a účty. Knihy sú usporiadané v jednotnom poradí - od hlavných kníh a rozpočtov k jednotlivým menším rozpočtovým úsekom - kapitolám a položkám. Ide o účtovné knihy mestských podnikov, zariadení a iných organizácií, ktoré spravovalo a rozpočtovalo mesto. Inventárnu jednotku tvorí súbor písomností za jeden hospodársky rok, resp. všetok účtovný

materiál, ktorý sa viaže k jednej hlavnej knihe, k hlavnému rozpočtu a pod.

Veľmi dôležitým a vzácnym prameňom ku štúdiu nielen hospodárskych dejín mesta od roku 1434, ale k celému politickému, spoločenskému, stavebnému i kultúrnemu vývoju je 530 komorných kníh - spolu s denníkmi mestskej komory a knihami príjmov a výdavkov mestskej komory. Zaznamenávali sa do nich nepretržite od roku 1434 do roku 1850 príjmy a výdavky mesta. Obsahujú záznamy o poplatkoch mešťanov, remeselníkov, majiteľov domov, o poplatkoch z vinohradov, polí, záhrad, záznamy o poplatkoch kupcov, obchodníkov, prístalovcov a iné. V komorných knihách sú zapísané aj príjmy mesta z vína a mestských vinohradov, výdavky mesta na pohostenia a recepcie pri návštevách prominentov, na hostiny, oslavy, obranu, vojsko, výstavbu a údržbu budov, ulíc, námestí, parkov, hradieb, veží, priekop, kanalizácie a iných mestských objektov a majetkov, výdavky mestských vyslancov a zástupcov, platy zamestnancov a robotníkov, honoráre umelcom /spievakom i hudobníkom/ atď. Cez záznamy v účtovnej knihe prenikneme konkrétne do života v dobe, kedy do nej pisali. Dozvieme sa napríklad presne, čo sa vtedy jedlo a pilo, koho, čím a za čo mestskí radní pohostili, aké boli výdavky na kata a pod.

Komorné knihy siahajú až do polovice 19. storočia. V tomto období sa už účtovná agenda natoľko rozšírila, že pre jednotlivé rubriky príjmov a výdavkov boli zavedené zvláštne kapitoly a postupne mala každá z nich samostatnú knihu.

Hospodárskych kníh v AMB je do začiatku 20. storočia vyše 900, nemajú indexy, ani iné pomôcky. Orientáciou pri hľadaní je - najmä pri komorných knihách - opakovanie sa určitých kapitol v rovnakých druhoch kníh. Mnohými z nich sa doteraz nikto podrobnejšie nezaoberal, čo súvisí aj s katastrofálnou situáciou AMB, ktorá pretrváva už desiatky rokov a stále sa zhoršuje. Archív mesta Bratislavy už roky nepreberá temer žiadny archívny materiál, pretože nemá kam. Máme stovky depozitov v rôznych častiach Bratislavy, ktoré nie je v našich silách pravidelne kontrolovať, preto občas niektorý zmizne, najmä pri častých personálnych zmenách v úradoch štátnej správy.

V súvislosti s účtovnými knihami mesta Bratislavy z 19. storočia, z ktorých niektoré sú unikátne už svojou veľkosťou a hmotnosťou - majú 10 až 15 kg, niektoré možno i viac - považujem za potrebné ešte upozorniť, že ich nie je možné zo

vzdialených priestorov dopraviť do bádateľne, hoci záujemcov zo strany odborníkov, historikov a ekonómov bolo v posledných rokoch niekoľko. Študovať ich nemožno ani kvôli úplnému znečisteniu čiernym prachom a plesni.

Pramenná hodnota hospodárskych kníh mesta Bratislavy zo sledovaného obdobia i z rokov nasledujúcich je obrovská. Každá z nich sama osebe obsahuje množstvo informácií, využitelných v rôznych vedných odboroch. Ako celok majú výnimočnú hodnotu preto, lebo sa z choronologického hľadiska zachovali s malými výnimkami nepretržité série. Domáci i zahraniční bádatelia to oceňujú najmä pri komorných knihách, ktoré tiež možno považovať za európsky unikát a ktoré majú to šťastie, že sú uložené v relatívne vhodných priestoroch v budove Staréj radnice.

Hospodárske knihy mesta Bratislavy spolu so zápisnicami zo zasadnutí mestskej rady, magistrátnymi protokolmi /zachované sú nepretržite od roku 1402 až do dnešných čias/, so súdnymi knihami, knihami testamentov, knihami obhliadok a ďalšími, podávajú veľmi plastický a podrobný obraz o živote našich predkov.

PhDr. Anna Buzinkayová
riaditeľka AMB

Neznáme papierové núdzovky z Muráňa.

V odbornej literatúre i medzi zberateľmi notafílií je známe, že jednotlivé panstvá vydávali vo vlastnej réžii často papierové núdzovky. K takýmto sa radia i Muránske, o ktorých bolo doposiaľ známe, že boli vydané v auguste 1849 v Muráni tieto hodnoty 1, 3, 10 a 20 grajciare.

V revolučnom roku 1849 z nedostatku strieborného obeživa v obehu bolo aj Muránske panstvo prinútené prikrôčiť k vydaniu svojich núdzoviek. Už 26. júna 1849, teda ešte pred dovtedy známymi exemplármi, boli vydané poukážky, čiže núdzovky o ktorých sa doposiaľ nevedelo. Dňa 26. júna 1846 oznámil Juraj Kovatsits, gemerský prefekt hospodárskej správe Muráň, aby „čo najkratšou cestou“ sa postarala o vydanie papierových núdzoviek v hodnote 20, 15 a 10 grajciarov. Ako sa dozvedáme z archívneho materiálu, už 18. júna bolo vydaných 52 kusov 20-grajciarových, 200 kusov 15-grajciarových, 100 kusov 10-grajciarových núdzoviek. 23. júna 1849 opäť vydali 256 20-grajciarových, 309 kusov 15-grajciarových a 300 10-grajciarových, v zásobe zostalo ešte 708 kusov 10-grajciarových núdzoviek.

Celkove takto bolo daných do obehu 2273 núdzoviek spomínaných hodnôt.

20-grajciarové núdzovky boli vydané v celkovej hodnote 152 pengöforintov, 15-grajciare tiež za 152 pengöforintov a 10-grajciare v hodnote 201 pengöforintov a 20 grajciarov, čo predstavovalo spolu hodnotu 505 zlatých 35 grajciarov v striebre, alebo 1263 zlatých 57,5 grajciara v šajnoch. Suma 1263 zlatých 57,5 grajciara bola prijatá 27. júna 1849 do pokladnice panstva v Muráni. Spomínané núdzovky boli vytlačené v Levoči u knihtlačiaru Jána Wertmülera, za čo mu panstvo zaplatilo 25 zlatých.

Dňa 30. septembra 1849 Juraj Kovatsits opäť oznámil hospodárskej správe, že boli vydané nové núdzovky v hodnote 20, 10, 3 a 1 grajciar. Vydané boli na bielom papieri 17472 kusov, čo predstavovalo hodnotu 1125 zlatých 44 grajciarov. Zaujímavé na tejto 2. emisii je to, že najviac bolo vydaných 1-grajciarových poukážok v počte 10086, z ktorých overené bolo 5883 kusov, zvyšok zostal neoverený, 3 grajciare 4024 kusov, z toho overených 2156, 10 grajciarov 2184 kusov, overených 1250, 20 grajciarov vydaných 1178, overených 711. Z tohoto

krátkeho výpočtu je jasné, že prvá emisia, čo sa týka počtu vydaných kusov bola

oveľa menšia a preto sa ani medzi zberateľmi a po múzách nezachovali.

PhDr. Ján Žilák, CSc.

Z dejín hriňovskej sklárne so vzťahom k numizmatike

Počiatky sklárskej výroby na území dnešného Zvolenského okresu siahajú hlboko do minulosti. Najstaršia sklárska huta na území niekdajšieho Vigľašského panstva vznikla koncom 17. storočia v dnešnej Vigľašskej hute. Jej zakladateľmi boli majitelia panstva Čákyovci. Táto huta pod vedením rodinných príslušníkov z rodu Michnoviec pracovala až do 90-tych rokov 18. storočia. Vyrábala tabuľové /malé obločné terčíky/ a duté sklo.

Súbežne s ňou začala s výrobou na teritóriu Detvy novopostavená skláreň nazývaná Detvianska, ktorú v r.1761 postavil Bernard Hupka z Moravy. Zásluhou kniežaťa Mikuláša Esterházyho v nasledujúcich rokoch okolo novej sklárskej huty vznikla osada, do ktorej prví obyvatelia poprichádzali z dnešného okresu Vsetín. Táto sklárska huta nezanikla ako niektoré, pretrvala a dala základ dnešnej Detvianskej Huty. Jej zakladateľ v r.1769 uzavrel s majiteľmi susedného Divinského panstva zmluvu o výstavbe novej sklárskej huty v teritóriu dnešnej Dolnej Bzovej, kde

po jej postavení sa natrvalo aj presťahoval. V nasledujúcich rokoch detviansku hutu árendovali spomínaní Michnovci a od r.1793 Václav Holczer.

Dokedy trvala výroba tabuľového a úžitkového skla v Detvianskej Hute je ťažko presne stanoviť. V r.1797 sa už o detvianskej sklenskej hute píše ako o chatrnej a na spadnutie súcej /ganz baufällig/. Na základe tohoto konštatovania môže sa vraj huta presťahovať úplne na nové miesto. Táto skutočnosť viedla majiteľov panstva už v r.1801 k myšlienke postaviť úplne novú hutu. Rozhodli sa pre dolinu Hriňová, kde skutočne v r. 1803 - 1804 postavili novú skláreň pod vedením sklárskeho majstra a jej prvého árendátora Karola Rubera. Menovaný majster býval aj s neskoršími hutníkmi ešte v r.1804 v Detvianskej Hute.

Vo vizitačnom protokole z 20. júna 1805, kedy banskobystrický biskup navštívil faru v Detve sa konštatuje, že do Hriňovej bola preložená /translatá/ sklárska huta z Detvianskej Huty, odkiaľ odišlo bývať aj 40

duši do Hriňovej. Tito obyvateľia naďalej po cirkevnej správe patrili do farnosti v Detvianskej Hute. Toto boli v podstate prví obyvatelia dnešnej Hriňovej, sklárne, ktorá od počiatku vyrábala výrobky na vysokej úrovni. Po skončení prenájmu Karolom Ruberom zobral sklárne do árendy peštiansky sklársky podnikateľ Jozef Perger, s menom ktorého, a jeho synmi je neskorší osud fabriky spojený po viac rokov.

Zásluhou Jozefa Pergera a syna Ignáca bola neďaleko Hriňovej v r.1824 pri východe doliny Slanec postavená ďalšia nová sklárska huta, nazvaná v archívnych prameňoch ako huta Skalisko. Od 30. septembra 1849 novým árendátorom hriňovskej a huty v Skalisku sa stáva František Sauer - árendátor sklenených hút na Divínskom panstve. V r.1853 pristupuje k nemu nový spolujiteľ Michal Majovský z Brezna, dovtedajší spoluárendátor F. Sauera, sklárni v Hornej a Dolnej Bzovej. Dedičia M. Majovského aj v nasledujúcich rokoch podnikali v Hriňovej a v Skalisku.

Nová etapa na Vigľašskom panstve nastala od 1. januára 1869, kedy celé panstvo kúpili za 1 milión 600 tisíc zlatých traja spoločníci - Mikuláš Kiss, Pavol Almássy a Alojz Flesch. S menom Mikuláša Kissa de Nemeskér je spojená aj numizmatika, nakoľko menovaný dal pre potreby panstva resp. hriňovskej sklárne v

r.1879 vyraziť núdzové platidlá. Jednalo sa o hodnoty 1 zlatý /forint/ 50, 20, 10, 5 a 1 grajciar. Kde bola razba realizovaná sa nepodarilo v archívnom materiáli Vigľašského panstva zistiť. Medzi numizmatikmi sú tieto mince známe a dost' vysoko cenené. Nepochybne dopĺňajú históriu sklárne, ktorá v nasledujúcich rokoch sa dostala do prenájmu Prvej uhorskej sklárskej účastinnej spoločnosti so sídlom v Budapešti. V r.1894 v Hriňovej žilo 372 katolíkov, 1 evanjelik, 2 židia a v Skalisku 57 katolíkov.

Od 21. augusta 1897 Ministerstvo obchodu nariadilo používať v hostincoch, krčmách a ostatných verejných miestach fľaše a poháre označené - cichované. Pre tento účel pri hriňovskej sklárni bol zriadený ciachovací úrad, zo správy ktorého sa dozvedáme aj sortiment vtedajšej výroby. Vyrábali sa poháre vínové, pívové rôzneho objemu, fľaše na pálenku a víno, ale aj jednolitrové kanvy na mlieko a poháre.

Dňa 1. 2. 1914 prevádzka hriňovskej sklárne bola zastavená v dôsledku vypísania prenájomnej zmluvy s Prvou uhorskou sklárskou účastinnou spoločnosťou. Vzhľadom k rôznym prekážkam obnovenie zmluvy nebolo potvrdené, čím prišlo o prácu 100 - 150 zamestnancov továrne, čo sa nepochybne prejavilo v celom okolí Hriňovej, nakoľko aj potravinové články

nemali už taký odbyt, ako doposiaľ. A tak

po vyše 100 rokoch činnosť tunajšej
sklárne definitívne skončila.

PhDr. Ján Žilák, CSc.

Zo sveta

Konferencia DLM Fórum v Bruseli konaná 18. - 19. októbra 1999

Druhá konferencia DLM Fórum, ktorá sa konala v Bruseli v dňoch 18. - 19. októbra 1999 v sídle Európskej komisie, mala v názve Pamäť informačnej spoločnosti. Cieľom konferencie bolo vytýčiť riešenie problému zaobchádzania s elektronickými dokumentami od pred-archívnej starostlivosti až po konečné uloženie a spracovanie v archívoch. Samozrejme sem treba zahrnúť aj dokumenty, prípadne predmety uložené v múzeách, knižniciach, ako aj zainteresovanie ekonomickej sféry na ochrane dokumentov majúciich nielen historickú, či právnu, ale aj ekonomickú hodnotu. Novovymenovaná Európska komisia na čele s Romanom Prodim venuje veľkú pozornosť vybudovaniu informačnej spoločnosti na báze voľného prístupu k

informáciám ako základu demokratickej spoločnosti. Tento prístup dokazovali aj úvodné vystúpenia generálneho tajomníka Európskej komisie Carlo Trojana, zástupcu riaditeľa pre informačnú spoločnosť Vicente Parajona Colladu a reprezentanta finskeho predsedníctva EU, poslancu finskeho parlamentu a člena jeho výboru pre budúcnosť Markka Markkulu, ktorého vystúpenie prezentovalo zavádzanie e-mailu a internetu a vyhodnocovanie elektronických záznamov z hľadiska ich dokumentačnej a úžitkovej hodnoty. Vystúpenia Philipa Lorda z Veľkej Británie a Ulricha Kampffmeyera z Nemecka sa venovali manažmentu elektronických informácií a záznamov z hľadiska ich využiteľnosti a uchovania z ekonomického aspektu. David Lipman z Európskej

komisie sa venoval prístupu k elektronickým informáciám ako základu demokratickej spoločnosti.

Rokovanie prebiehalo v troch sekciách. Zúčastnil som sa rokovania v 1. Sekcii - vytváranie, ochrana a prístup k elektronickým informáciám: ekonomické a funkčné aspekty.

Stephen Harries z veľkej Británie sa venoval procesu sprístupňovania elektronických dokumentov, vzniknutých z činnosti vládnych inštitúcií, pre verejnosť a procesu ich uchovávanía. Johannes Hofman z Holandska predstavil projekt vypracovaný tamojším Národným archívom pre lepšie spracovanie, sprístupnenie a vyhodnotenie elektronických dokumentov vzniknutých z činnosti rôznych inštitúcií.

Timothy A. Slavin z USA sa venoval práci na systéme elektronického vyhodnocovania dokumentov pre štát Delaware.

Michael Wettengel z Nemecka sa venoval dokumentom vzniknutým z činnosti vládnych orgánov v Nemecku a ich prenosu v informačnej linke medzi Berlínom a Bonnom. Na projekte sa podieľal Spolkový archív v Koblenzi.

Kenneth Thibodeau z USA prezentoval ako pracovník Národných archívov a úradu pre správu záznamov v USA vytváranie systému na elektronický

manažment dokumentov v spolupráci s programátormi zo San Diega za použitia superpočítača Cray.

Kevin Ashley ako pracovník University of London sa venoval systému vyhodnocovania záznamov z hľadiska nákladov a rizík vyplývajúcich z množstva týchto záznamov, ktoré v súčasnosti vznikajú. Riaditeľka Katalánskeho archívu Montserrat Canela Garayoa demonštrovala systém komplexnej starostlivosti o archívne dokumenty, ktorá siaha od vzniku dokumentu na určitom úrade alebo inštitúcii, cez registratúru až po spracovanie a uloženie v archíve. Gerhard Wagner z Rakúska prezentoval pohľad podnikateľskej sféry na elektronické záznamy z hľadiska ich hodnoty.

Na záver rokovania boli prednesené záverečné správy. Za 1. sekciu ju predniesol Seamus Ross z Veľkej Británie, pričom zhrnul tieto problémy do konštatovania, že pre zabezpečenie spoľahlivo fungujúceho systému umožňujúceho prístup k informáciám je potrebné zainteresovať najmä ekonomickú sféru, a to jej presvedčením o užitočnosti ochrany vybraných elektronických, ale aj klasických dokumentov pre ich trvalú hodnotu. Za 2. sekciu Politické a právne aspekty informačnej spoločnosti predniesol správu Jean Michel Cornu z Francúzska, ktorý sa zamerával hlavne na potrebu

zosúladenia legislatívy členov EU a centrálnej legislatívy EU.

Angelika Menne - Haritz, riaditeľka Štátnej archívnej školy v Marburgu v Nemecku predniesla správu za 3. sekciu - Sprístupnenie elektronických informácií občanom EU: spoločenské aspekty. Tu bol kladený dôraz na systém vzdelávania archivárov a iných pracovníkov prichádzajúcich do styku s elektronickými dokumentmi a záznamami.

Na záver rokovania bol prijatý záverečný dokument s odporúčaniami

konferencie. Celé rokovanie uzavrel prihovorom komisár Európskej komisie pre informačnú spoločnosť a jej vytváranie Erkki Liikanen z Fínska. Celkovo možno povedať, že konferencia ukázala, že prioritou novej Európskej komisie je sprístupnenie elektronických informácií ako základu demokratickej spoločnosti. Záverečný dokument v preklade bude publikovaný v niektorom čísle Fóra archivárov.

Tomáš Tandlich

Z putovného zasadnutia Spolku maďarských archivárov

V dňoch 24. - 26. augusta 1999 v Kecskeméte sa konalo tradičné ročné putovné zasadnutie Spolku maďarských archivárov. Témou konferencie bola predarchívna starostlivosť a 50. výročie vzniku vyučovania archívnictva na Univerzite Eötvösa Lóránta v Budapešti. Na putovnom zasadnutí bolo prítomných 330 archivárov z Maďarska a zo zahraničia zástupcovia rakúskej, nemeckej, chorvátskej, rumunskej, českej a slovenskej spoločnosti. Rokovanie sa začalo 24. augusta v prítomnosti vedúcich predstaviteľov Bács-Kiskunskej župy. Po úvodných pozdravných slovách a po

otvorení putovného zasadnutia predsedom Spolku maďarských archivárov Gyulom Erdmannom, boli odovzdané členom kuratória Ladislavom Börom ocenenia Spolku maďarských archivárov „Za archívy“ trom členom. Udelenie ocenenia sa uskutočňuje u našich južných susedov na základe návrhu členov Spolku, údaje zosumarizuje a vyhodnotí osobitná komisia, ktorá pracuje popri výbore Spolku maďarských archivárov.

Odborné rokovanie sa začalo po tomto slávnostnom akte príspevkom Problémy hodnotenia a vyradovania v archívoch. Hneď v úvode referentka

konštatovala, že táto práca je vežecká aj v zmysle nového archívneho zákona. Na písomnostiach pochádzajúcich z činnosti bývalých národných výborov poukázala na postupy hodnotenia. Upozornila, že v chápaní archívnej hodnoty ani v Maďarsku neexistuje úplná zhoda názorov a posudzovať dokumenty je potrebné nielen z hľadiska jednotlivých archívov, ale aj z hľadiska hierarchie archívnych fondov. Bolo prekvapujúce, že referentka nepovažuje podacie denníky, protokoly za archívne dokumenty. Z jej referátu sme sa dozvedeli, že napríklad triedne výkazy v Maďarsku majú 75-ročnú úložnú lehotu. Za trvalú archívnu hodnotu považuje súhrn historickej a registratúrnej hodnoty, upozornila však aj na problém nového zákona, ktorý po 15 rokoch od vzniku všetky písomnosti s trvalou hodnotou predpisuje odovzdať do siete archívov. Uplatnenie tohto zákona v praxi samozrejme naráža na mnohé ťažkosti a núti archívárov zamyslieť sa nad vyradovaním a hodnotením písomností u pôvodcov, ale aj v archívoch.

Na hlavný referát nadviazal koreferát László Saniszlóa z Jágerského archívu, ktorý urobil typológiu písomností pochádzajúcich z činnosti miestnych národných výborov z rokov 1950 - 1956. Tieto písomnosti majú mnoho spoločného s písomnosťami našich národných výborov,

koreferát upozornil na možné rozdielne vedenie najmä evidenčných kníh, ich výpovedná hodnota samozrejme úzko závisí od toho kto ich viedol a akú pozornosť venoval ich vedeniu. Zaujímavé bolo aj hodnotenie daňových hlavných kníh pochádzajúcich z činnosti národných výborov, ktoré ako vieme, sa u nás považujú za archívne dokumenty. Kolega z Maďarska spochybňoval ich trvalú hodnotu vzhľadom na to, že nie je možné z nich zistiť konkrétnu skladbu jednotlivých daní, čo podľa neho nie je dostačujúce aby sa považovali za dokumenty s trvalou hodnotou.

V diskusii neboli k uvedeným problematikám vážnejšie pripomienky a tak po tomto rokovacom dni nasledovali príspevky zaoberajúce sa vyučovaním archívniectva v Maďarsku. Hlavný referát na túto problematiku mal László Szógi, riaditeľ Archívu a knižnice Univerzity Eötvösa Lóránta v Budapešti, ktorý je zároveň vyučujúcim na tejto univerzite. Referát sa zaoberal výsledkami, ale aj problémami, s ktorými zápasia pri vyučovaní archívniectva. Je zaujímavé, že v súčasnosti sa vyučuje tento odbor len na jednej univerzite. V posledných rokoch však existuje v Maďarsku silný nápor z univerzity v Szegedíne, aby bol tento študijný odbor zriadený aj tu. Hlavným zástancom tejto myšlienky je László

Blazovich, riaditeľ Archívu v Szegedíne a zároveň prednášajúci na Katedre histórie v Szegedíne.

Popoludní 25. augusta sa uskutočnil výlet do blízkeho okolia Kecskemétu, na pustu Bugac, kde sa nachádza prírodná krajinná rezervácia s výskytom množstva vzácných druhov vtákov, chrobákov a flóry. Okrem prírodných krás účastníci mali možnosť pozrieť si miestne múzeum, folklórne vystúpenie a ochutnať tradičný guláš a štrúdlu. Neformálne posedenie, ktoré zabezpečiť pre 330 ľudí bolo určite problémom, sa konalo pod holým nebom, ďaleko od civilizácie, v prítomnosti cigánskej hudby. Osobitným zážitkom bol západ slnka na puste.

Úradné rokovanie pokračovalo 26. augusta fórom, čo vlastne znamená diskusné zasadnutie. Ako už tradične, na úvod vystúpil József Molnár z Ministerstva kultúry, ktorý má podobné postavenie v Maďarsku ako u nás riaditeľ Odboru. Hovoril o rozdeľovaní grantov na základe predložených projektov, pre ktoré mali k dispozícii v roku 1999 300 mil. forintov. Samozrejme z týchto peňazí, s pomocou archívnej rady, rozdelili finančné prostriedky pre realizovanie vedeckých úloh v jednotlivých archívoch. Osobitné finančné prostriedky boli rozdelené na rozšírenie úložných kapacít archívov. Ďalej hovoril o plánovanom vzniku siedmych

regionálnych archívov, z ktorých jeden má byť v Budapešti a šesť mimo nej. Štát pre ich zriadenie vyčleňuje 6 - 7 miliárd forintov. Otázkou však zostáva ich zberné územie. Kolegovia v Maďarsku majú totiž silné obavy, že vytvorením týchto regionálnych archívov dôjde k zníženiu finančných prostriedkov pridelených každoročne pre župné archívy. Predstavitel' Ministerstva kultúry sa snažil tieto obavy vyvrátiť. V rámci diskusie vystúpil predseda Spolku maďarských archívárov a nový riaditeľ Archívu hlavného mesta Budapešti A. László Varga. Predseda Spolku maďarských archívárov vyjadril svoje prekvapenie nad skutočnosťou, že pripomienky výboru Spolku maďarských archívárov neboli akceptované a vládne materiály týkajúce sa zriadenia siedmych oblastných archívov nezodpovedajú požiadavkám stavovskej organizácie. Riaditeľ Archívu hlavného mesta na konkrétnych ukazovateľoch dokazoval, že predpokladaných 6 - 7 miliárd na zriadenie nových archívov nebude dostačujúcich, podľa neho tieto výdavky dosiahnu 12 - 13 miliárd, takže je otáznne, či skutočne je vhodné vytvorenie tejto novej štruktúry. Najväčšie obavy archívárov vyvrátil József Molnár vtedy, keď oboznámil prítomných s tým, že nové archívy by nemali zasahovať do ich kompetencie, budú totiž uchovávať písomnosti len regionálnych orgánov

štátnej správy a písomnosti pochádzajúce z činnosti hospodárskych organizácií. Podľa najnovších poznatkov sedem oblastných archívov vznikne ako pobočka Maďarského krajinského archívu.

Fórum, ako je to už u našich južných kolegov tradíciou, bolo veľmi podnetné, napriek malej účasti členov. Zanechalo vo mne silné dojmy, svedčí totiž o prudkom

rozvoji archívov v Maďarsku. Pred niekoľkými rokmi som bola často prekvapená skromnými podmienkami jednotlivých archívov, dnes štyri roky po prijatí archívneho zákona v Maďarsku v kútiku duše závidím mojim kolegom rozvoj, ktorý je badateľný na každom kroku.

Veronika Nováková

Zo zasadnutia Ústrednej skartačnej komisie Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR

Posledné zasadnutie Ústrednej skartačnej komisie /ďalej len „ÚSK“/ sa uskutočnilo 24. júna 1999. Zasadnutie otvoril a viedol predseda ÚSK Peter Štanský.

Členovia komisie venovali pozornosť viacerým okruhom problémov. Zamestnanci Slovenského národného archívu, ako aj oblastných archívov upozornili na problém vzniknutý v súvislosti s tvorbou nových registratúrnych plánov ústredných orgánov štátnej správy a inštitúcií s centrálnou pôsobnosťou. V súčasnosti dochádza k veľmi častým zmenám registratúrnych plánov, čo pravdepodobne súvisí so skutočnosťou, že

väčšina z nich je členená podľa organizačnej štruktúry organizácie. Predkladané nové registratúrne plány často vykazujú zmeny aj v znakoch hodnoty a lehotách uloženia rovnakých druhov záznamov. Mnohé organizácie pred predložením návrhu nového registratúrneho plánu nestihli ani v praxi overiť jeho účelnosť, nakoľko ešte neprebrali do svojich registratúrnych stredísk záznamy označené registratúrными značkami pôvodného plánu. ÚSK preto odporučila Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR /ďalej len „OASS MV SR“/ vydať usmernenie pre všetky štátne archívy, v ktorom odporučí schvaľovanie re-

gistratúrnych plánov štátnych orgánov, ako aj organizácii členených podľa vecného hľadiska /predíde sa tak nutným zmenám plánu pri každej zmene organizačnej štruktúry/, novelizovanie plánov až k obmene agendy bude minimálne v rozsahu 30% /inak je možné zmeny vydať formou dodatku/, v ostatných prípadoch meniť a schvaľovať nové registratúrne plány orgánov a organizácií maximálne raz za 5 rokov. ÚSK jednoznačne neodporúča abecedné členenie registratúrnych plánov /formou registra/.

Členovia komisie tiež konštatovali, že v súčasnosti absentujú takmer vo všetkých oblastiach tzv. rezortné smernice na správu registratúry, resp. rezortné registratúrne plány. Komisia preto odporučila OASS MV SR osloviť všetky ústredné orgány štátnej správy a upozorniť ich na potrebu vypracovania takýchto noriem. Smernice by boli príslušným rezortom predložené na posúdenie ÚSK, ktorá by ich odborne posúdila za účasti zástupcu rezortu a odporučila ich publikovanie vo vestníku príslušného štátneho orgánu.

Vzhľadom na súčasný stav ÚSK odporučila OASS MV SR dôsledne zvažovať zriaďovanie ďalších osobitných archívov a v rámci možnosti už nerozširovať ich počet.

Členovia komisie upozornili na skutočnosť, že v súčasnosti pôsobiaci likvidátori, ako

aj správcovia konkurznej podstaty neovládajú problematiku starostlivosti o záznamy vzniknuté z činnosti likvidovanej organizácie a neplnia si ohlasovací povinnosť voči štátnym archívom. ÚSK preto odporučila OASS MV SR upozorniť na túto skutočnosť príslušné rezorty.

Z viacerých osobných skúseností členov komisie, ako aj informácii archívárov ÚSK konštatovala, že niektoré v súčasnosti organizované rekvalifikačné kurzy pre špecializáciu „podnikový archívár“ nespĺňajú kritériá odbornosti, resp. kritériá súčasnej teórie a praxe v oblasti správy registratúry a predarchívnej starostlivosti. Odporučila preto OASS MV SR požiadať Ministerstvo školstva Slovenskej republiky - Akreditačnú komisiu o predkladanie projektov na organizovanie rekvalifikačných kurzov v tejto oblasti pred udelením akreditív na posúdenie OASS MV SR. ÚSK zároveň odporučila OASS MV SR schvaľovať lektorov týchto kurzov výlučne z radov archívárov venujúcich sa oblasti predarchívnej starostlivosti.

Najbližšie zasadnutie ÚSK bude venované pripravovanému Slovníku slovenskej archívnej terminológie.

Mária Mrižová
tajomníčka ÚSK

Predčasný odchod

Koncom prvého augustového týždňa nás nepríjemne prekvapila správa, ktorej sme sprvu nechceli uveriť - z radov archivárov náhle a definitívne odišiel PhDr. Peter Lebovič /* 5.4.1957/, bývalý riaditeľ Štátneho okresného archívu v Rimavskej Sobote. Osud ho dostihol 3. augusta 1999 v Prahe a nedoprial mu dožiť sa ani 43 rokov.

Peter absolvoval v roku 1980 Fakultu archívnictva UK, v roku 1981 bol po odchode Imry Štellerovej poverený vedením Štátneho okresného archívu v Rimavskej Sobote a v roku 1985 vymenovaný za riaditeľa. Do roku 1989 sa venoval archívu, regionálnej histórii a rodine. Po roku 1989 sa začal aktívne venovať politike. Táto činnosť ho ako vír stále viac a viac strhávala. Následne, v roku 1990, abdikoval na funkciu riaditeľa a v roku 1992 odchádza zo ŠOKA. Určitý čas pôsobil ako šéfredaktor rimavsko-

sobotského regionálneho týždenníka Gemerské zvesti, neskoršie sa vracia do rodnej Bratislavy, kde do konca svojho krátkeho života pôsobil ako riaditeľ archívu Ekonomickej univerzity. Zanechal po sebe manželku so synom, rodičov, spolupracovníkov, mnoho priateľov a známych. Zanechal prácu ktorú nestihol dokončiť.

Kto sme ho poznali, zabudneme na prípadné a dnes už nepodstatné spory. Vo svojom srdci vyhradíme miesto pre spomienky na dobrého kolegu a nebudeme mu dokonca vyčítať ani to, že odišiel bez rozlúčky.

Nech odpočíva v pokoji.

Ján Drugda
riaditeľ ŠOKA v Rimavskej Sobote

Servis pre Vás ...

Národné pamiatkové a krajinné centrum upozorňuje členov SSA, že sa zmenil názov na Pamiatkový ústav, adresa zostáva rovnaká /Pamiatkový ústav, Cesta na Červený most č.6, 814 06 Bratislava/

Naši jubilanti

K životnému jubileu srdečne gratulujeme a prajeme veľa zdravia, šťastia, osobných a pracovných úspechov našim kolegom:

Drugda Ján	ŠOKA Rimavská Sobota /okt./
PhDr. Hudáková Hedviga	Archív mesta Bratislavy /okt./
Mgr. Hudcová Antónia	ŠOKA Čadca /sept./
Masnicová Janka	ŠOKA Martin /sept./
PhDr. Mistríková Mária, CSc.	Slovenský národný archív Bratislava /okt./
PhDr. Oslanský František, CSc.	Historický ústav SAV Bratislava /okt./
Ing. Tkáč Marián, CSc.	Národná banka Slovenska /sept./

Vydáva Spoločnosť slovenských archivarov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Ilanus, Z. Kollárová, I. Graus,
V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96